श्रीः

श्रीमते रामानुजाय नमः

श्रीमते निगमान्तमहादेशिकाय नमः

श्रीसीतालक्ष्मणभरतशत्रुघ्नहनुमत्समेत श्रीरामचन्द्र परब्रह्मणे नमः

श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये आदिकाव्ये उत्तरकाण्डे

॥ प्रक्षिप्तेषु द्वितीयः सर्गः ॥

This document has been prepared by

Sunder Kidāmbi

with the blessings of

श्री रङ्गरामानुज महादेशिकन्

His Holiness śrīmad āṇḍavan śrīraṅgam

श्रीः

श्रीमते रामानुजाय नमः

श्रीमते निगमान्तमहादेशिकाय नमः

श्रीसीतालक्ष्मणभरतशत्रुघ्नहनुमत्समेत श्रीरामचन्द्र परब्रह्मणे नमः

॥ प्रक्षिप्तेषु द्वितीयः सर्गः ॥

श्वानं प्रति श्रीरामस्य न्यायस्तदिच्छया तत्ताडकस्य ब्राह्मणस्य मठाधीशपदे प्रतिष्ठापनं शुना मठाधीशत्वदोषाणां प्रतिपादनम्

श्रुत्वा रामस्य वचनं लक्ष्मणस्त्वरितस्तदा।
श्वानमाहूय मतिमान् राघवाय न्यवेदयत्॥ 1 ॥

दृष्ट्वा समागतं श्वानं रामो वचनमब्रवीत्।
विवक्षितार्थं मे ब्रूहि सारमेय न ते भयम्॥ 2 ॥

अथापश्यत तत्रस्थं रामं श्वा भिन्नमस्तकः।
ततो दृष्ट्वा स राजानं सारमेयोऽब्रवीद् वचः॥ 3 ॥

राजैव कर्ता भूतानां राजा चैव विनायकः।
राजा सुप्तेषु जागर्ति राजा पालयति प्रजाः॥ 4 ॥

नीत्या सुनीतया राजा धर्मं रक्षति रक्षिता।
यदा न पालयेद् राजा क्षिप्रं नश्यन्ति वै प्रजाः॥ 5 ॥

राजा कर्ता च गोप्ता च सर्वस्य जगतः पिता।
राजा कालो युगं चैव राजा सर्वमिदं जगत्॥ 6 ॥

धारणाद् धर्ममित्याहुर्धर्मेण विधृताः प्रजाः।
यस्माद् धारयते सर्वं त्रैलोक्यं सचराचरम्॥ 7 ॥

धारणाद् विद्विषां चैव धर्मेणारञ्जयन् प्रजाः।
तस्माद् धारणमित्युक्तं स धर्म इति निश्चयः॥ **8** ॥

एष राजन् परो धर्मः फलवान् प्रेत्य राघव।
नहि धर्माद् भवेत् किञ्चिद् दुष्प्रापमिति मे मतिः॥ **9** ॥

दानं दया सतां पूजा व्यवहारेषु चार्जवम्।
एष राम परो धर्मो रक्षणात् प्रेत्य चेह च॥ **10** ॥

त्वं प्रमाणं प्रमाणानामसि राघव सुव्रत।
विदितश्चैव ते धर्मः सद्भिराचरितस्तु वै॥ **11** ॥

धर्माणां त्वं परं धाम गुणानां सागरोपमः।
अज्ञानाच्च मया राजन्नुक्तस्त्वं राजसत्तम॥ **12** ॥

प्रसादयामि शिरसा न त्वं क्रोद्धुमिहार्हसि।
शुनः स वचनं श्रुत्वा राघवो वाक्यमब्रवीत्॥ **13** ॥

किं ते कार्यं करोम्यद्य ब्रूहि विस्रब्ध मा चिरम्।
रामस्य वचनं श्रुत्वा सारमेयोऽब्रवीदिदम्॥ **14** ॥

धर्मेण राष्ट्रं विन्देत धर्मेणैवानुपालयेत्।
धर्माच्छरण्यतां याति राजा सर्वभयापहः॥ **15** ॥

इदं विज्ञाय यत् कृत्यं श्रूयतां मम राघव।
भिक्षुः सर्वार्थसिद्धश्च ब्राह्मणावसथे वसन्॥ **16** ॥

तेन दत्तः प्रहारो मे निष्कारणमनागसः।
एतच्छ्रुत्वा तु रामेण द्वाःस्थः सम्प्रेषितस्तदा॥ **17** ॥

आनीतश्च द्विजस्तेन सर्वसिद्धार्थकोविदः।
अथ द्विजवरस्तत्र रामं दृष्ट्वा महाद्युतिः॥ **18** ॥

किं ते कार्यं मया राम तद् ब्रूहि त्वं ममानघ।
एवमुक्तस्तु विप्रेण रामो वचनमब्रवीत्॥ **19** ॥

त्वया दत्तः प्रहारोऽयं सारमेयस्य वै द्विज।
किं तवापकृतं विप्र दण्डेनाभिहतो यतः॥ **20** ॥

क्रोधः प्राणहरः शत्रुः क्रोधो मित्रमुखो रिपुः।
क्रोधो ह्यसिर्महातीक्ष्णः सर्वं क्रोधोऽपकर्षति॥ **21** ॥

तपते यजते चैव यच्च दानं प्रयच्छति।
क्रोधेन सर्वं हरति तस्मात् क्रोधं विसर्जयेत्॥ **22** ॥

इन्द्रियाणां प्रदुष्टानां हयानामिव धावताम्।
कुर्वीत धृत्या सारथ्यं संहृत्येन्द्रियगोचरम्॥ **23** ॥

मनसा कर्मणा वाचा चक्षुषा च समाचरेत्।
श्रेयो लोकस्य चरतो न द्वेष्टि न च लिप्यते॥ **24** ॥

न तत् कुर्यादसिस्तीक्ष्णः सर्पो वा व्याहतः पदा।
अरिर्वा नित्यसङ्क्रुद्धो यथाऽऽत्मा दुरनुष्ठितः॥ **25** ॥

विनीतविनयस्यापि प्रकृतिर्न विधीयते।
प्रकृतिं गूहमानस्य निश्चयेन कृतिर्ध्रुवा॥ **26** ॥

एवमुक्तः स विप्रो वै रामेणाक्लिष्टकर्मणा।
द्विजः सर्वार्थसिद्धस्तु अब्रवीद् रामसन्निधौ॥ **27** ॥

मया दत्तप्रहारोऽयं क्रोधेनाविष्टचेतसा।
भिक्षार्थमटमानेन काले विगतभैक्षके॥ **28** ॥

रथ्यास्थितस्त्वयं श्वा वै गच्छ गच्छेति भाषितः।
अथ स्वैरेण गच्छंस्तु रथ्यान्ते विषमं स्थितः॥ **29** ॥

क्रोधेन क्षुधयाविष्टस्ततो दत्तोऽस्य राघव।
प्रहारो राजराजेन्द्र शाधि मामपराधिनम्॥ **30** ॥

त्वया शस्तस्य राजेन्द्र नास्ति मे नरकाद्भयम्।
अथ रामेण सम्पृष्टाः सर्व एव सभासदः॥ **31** ॥

किं कार्यमस्य वै ब्रूत दण्डो वै कोऽस्य पात्यताम्।
सम्यक्प्रणिहिते दण्डे प्रजा भवति रक्षिता॥ **32** ॥

भृग्वाङ्गिरसकुत्साद्या वसिष्ठश्च सकाश्यपः।
धर्मपाठकमुख्याश्च सचिवा नैगमास्तथा॥ **33** ॥

एते चान्ये च बहवः पण्डितास्तत्र सङ्गताः।
अवध्यो ब्राह्मणो दण्डैरिति शास्त्रविदो विदुः॥ **34** ॥

ब्रुवते राघवं सर्वे राजधर्मेषु निष्ठिताः।
अथ ते मुनयः सर्वे राममेवाब्रुवंस्तदा॥ **35** ॥

राजा शास्ता हि सर्वस्य त्वं विशेषेण राघव।
त्रैलोक्यस्य भवाशास्ता देवो विष्णुः सनातनः॥ **36** ॥

एवमुक्ते तु तैः सर्वैः श्वा वै वचनमब्रवीत्।
यदि तुष्टोऽसि मे राम यदि देयो वरो मम॥ **37** ॥

प्रतिज्ञातं त्वया वीर किं करोमीति विश्रुतम्।
प्रयच्छ ब्राह्मणस्यास्य कौलपत्यं नराधिप॥ **38** ॥

कालञ्जरे महाराज कौलपत्यं प्रदीयताम्।
एतच्छ्रुत्वा तु रामेण कौलपत्येऽभिषेचितः॥ **39** ॥

प्रययौ ब्राह्मणो हृष्टो गजस्कन्धेन सोऽर्चितः।
अथ ते रामसचिवाः स्मयमाना वचोऽब्रुवन्॥ **40** ॥

वरोऽयं दत्त एतस्य नायं शापो महाद्युते।
एवमुक्तस्तु सचिवै रामो वचनमब्रवीत्॥ **41**॥

न यूयं गतितत्त्वज्ञाः श्वा वै जानाति कारणम्।
अथ पृष्टस्तु रामेण सारमेयोऽब्रवीदिदम्॥ **42**॥

अहं कुलपतिस्तत्र आसं शिष्टान्नभोजनः।
देवद्विजातिपूजायां दासीदासेषु राघव॥ **43**॥

संविभागी शुभरतिर्देवद्रव्यस्य रक्षिता।
विनीतः शीलसम्पन्नः सर्वसत्त्वहिते रतः॥ **44**॥

सोऽहं प्राप्त इमां घोरामवस्थामधमां गतिम्।
एवं क्रोधान्वितो विप्रस्त्यक्तधर्माहिते रतः॥ **45**॥

क्रुद्धो नृशंसः परुष अविद्वांश्चाप्यधार्मिकः।
कुलानि पातयत्येव सप्त सप्त च राघव॥ **46**॥

तस्मात् सर्वास्ववस्थासु कौलपत्यं न कारयेत्।
यमिच्छेन्नरकं नेतुं सपुत्रपशुबान्धवम्॥ **47**॥

देवेष्वधिष्ठितं कुर्याद् गोषु च ब्राह्मणेषु च।
ब्रह्मस्वं देवताद्रव्यं स्त्रीणां बालधनं च यत्॥ **48**॥

दत्तं हरति यो भूय इष्टैः सह विनश्यति।
ब्राह्मणद्रव्यमादत्ते देवानां चैव राघव॥ **49**॥

सद्यः पतति घोरे वै नरकेऽवीचिसंज्ञके।
मनसापि हि देवस्वं ब्रह्मस्वं च हरेत्तु यः॥ **50**॥

निरयान्निरयं चैव पतत्येव नराधमः।
तच्छ्रुत्वा वचनं रामो विस्मयोत्फुल्ललोचनः॥ **51**॥

श्वाप्यगच्छन्महातेजा यत एवागतस्ततः।
मनस्वी पूर्वजात्या स जातिमात्रोऽपदूषितः।
वाराणस्यां महाभागः प्रायं चोपविवेश ह॥ 52॥

॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये आदिकाव्ये
उत्तरकाण्डे प्रक्षिप्तेषु द्वितीयः सर्गः॥